

Φίλη μαθήτριά, φίλε μαθητή

Το παρόν βιβλίο αποτελεί βοήθημα στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα της Α΄ Γυμνασίου. Ακολουθώντας την ύλη του σχολικού βιβλίου και τους διδακτικούς στόχους που έχουν οριστεί για τη διδασκαλία του μαθήματος σ' αυτή την τάξη, το συγκεκριμένο βιβλίο περιλαμβάνει:

- ✓ **Εισαγωγικά στοιχεία και πραγματολογικά – ερμηνευτικά σχόλια** για την πληρέστερη κατανόηση του κειμένου κάθε ενότητας.
- ✓ **Μετάφραση** του αρχαίου κειμένου.
- ✓ **Πλήρη γραμματική και συντακτική αναγνώριση** των λέξεων του αρχαίου κειμένου.
- ✓ **Θεωρία στα λεξιλογικά και ετυμολογικά φαινόμενα** που εξετάζονται σε κάθε ενότητα.
- ✓ **Θεωρία γραμματικής και συντακτικού.**
- ✓ **Σχολιασμό του παραθέματος και των παράλληλων κειμένων** κάθε ενότητας.
- ✓ **Απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου.**
- ✓ **Πρόσθετες ασκήσεις** από το Βιβλίο του εκπαιδευτικού.
- ✓ **Κριτήριο αξιολόγησης** στο τέλος κάθε ενότητας για την καλύτερη εμπέδωση της ύλης.

Οι απαντήσεις στις πρόσθετες ασκήσεις και στα κριτήρια αξιολόγησης δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Ελπίζουμε ότι το παρόν βιβλίο θα σε βοηθήσει να αντεπεξέλθεις στις απαιτήσεις του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών και ότι θα αποτελέσει για σένα ένα χρήσιμο εργαλείο.

Δήμητρα Καλαβρουζιώτου

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1:

Το ταξίδι των λέξεων στο χρόνο

Η σημασία αρχαίων και λόγιων φράσεων που δίνονται στη σελίδα 8	11
Η προσφορά της Αρχαίας Ελληνικής στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες	14
Ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση	16
Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα	17
Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου ..	17
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής ...	18
Το παράθεμα από το Στοβαίο	22
Παράλληλα κείμενα	23

ΕΝΟΤΗΤΑ 2:

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

A. Κείμενο	27
B. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες; ..	47
Γ. Φθόγγοι και γράμματα	47
Δ. Το παράθεμα από το Μένανδρο	51
Ε. Παράλληλα κείμενα	52

ΕΝΟΤΗΤΑ 3:

Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων

A. Κείμενο	56
B. Ετυμολογικά	70
Γ. Γραμματική	73
Δ. Το παράθεμα από τον Ησίοδο	82
Ε. Παράλληλα κείμενα	83
Κριτήριο Αξιολόγησης	86

ΕΝΟΤΗΤΑ 4:

Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας

A. Κείμενο	88
------------------	----

B1. Λεξιλογικός πίνακας	103
B2. Ετυμολογικά	107
Γ. Γραμματική	110
Δ. Το παράθεμα από το Μένανδρο	116
Ε. Παράλληλο κείμενο	117
Κριτήριο Αξιολόγησης	120

ΕΝΟΤΗΤΑ 5:

Ο πλούτος της αττικής γης

A. Κείμενο	122
B1. Λεξιλογικός πίνακας	143
B2. Ετυμολογικά	147
Γ. Γραμματική	150
Δ. Το παράθεμα από τον Ευριπίδη	156
Ε. Παράλληλα κείμενα	156
Κριτήριο Αξιολόγησης	160

ΕΝΟΤΗΤΑ 6:

Η ομορφιά δεν είναι το παν

A. Κείμενο	162
B1. Λεξιλογικός πίνακας	177
B2. Ετυμολογικά	179
Γ. Γραμματική	183
Δ. Το παράθεμα από το Διογένη Λαέρτιο	188
Ε. Παράλληλο κείμενο	189
Κριτήριο Αξιολόγησης	191

ΕΝΟΤΗΤΑ 7:

Η λύση του γόρδιου δεσμού

A. Κείμενο	193
B1. Λεξιλογικός πίνακας	211
B2. Ετυμολογικά	215
Γ. Γραμματική	217

Δ. Το παράθεμα από το Διογένη Λαέρτιο	222
Ε. Παράλληλο κείμενο	222
Κριτήριο Αξιολόγησης	224

ΕΝΟΤΗΤΑ 8:

Ένα μοιραίο λάθος

A. Κείμενο	226
B1. Λεξιλογικός πίνακας	244
B2. Ετυμολογικά	248
Γ. Γραμματική	250
Δ. Το παράθεμα από το Μένανδρο	257
Ε. Παράλληλα κείμενα	258
Κριτήριο Αξιολόγησης	262

ΕΝΟΤΗΤΑ 9:

Ανυπέροβλητα πρότυπα

A. Κείμενο	264
B1. Λεξιλογικός πίνακας	283
B2. Ετυμολογικά	288
Γ. Γραμματική	290
Δ. Το παράθεμα από τον Αντιφώντα	295
Ε. Παράλληλο κείμενο	295
Κριτήριο Αξιολόγησης	297

ΕΝΟΤΗΤΑ 10:

Ο Σωκράτης για τη φιλία

A. Κείμενο	300
B1. Λεξιλογικός πίνακας	316
B2. Ετυμολογικά	320
Γ. Γραμματική	322
Δ. Το παράθεμα από τον Ευριπίδη	326
Ε. Παράλληλα κείμενα	327
Κριτήριο Αξιολόγησης	331

ΕΝΟΤΗΤΑ 11:

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα

A. Κείμενο	333
B1. Λεξιλογικός πίνακας	348

B2. Ετυμολογικά	354
Γ. Σύνταξη	355
Δ. Το παράθεμα από τον Αριστοτέλη	361
Ε. Παράλληλα κείμενα	361
Κριτήριο Αξιολόγησης	364

ΕΝΟΤΗΤΑ 12:

Αθήνα και Ατλαντίδα

A. Κείμενο	366
B1. Λεξιλογικός πίνακας	379
B2. Ετυμολογικά	385
Γ1. Γραμματική	387
Γ2. Σύνταξη	391
Δ. Το παράθεμα από τον Πλάτωνα	394
Ε. Παράλληλα κείμενα	394
Κριτήριο Αξιολόγησης	397

ΕΝΟΤΗΤΑ 13:

Δάμων και Φιντίας

A. Κείμενο	400
B1. Λεξιλογικός πίνακας	414
B2. Ετυμολογικά	416
Γ1. Γραμματική	417
Γ2. Σύνταξη	421
Δ. Το παράθεμα από τον Αριστοτέλη	428
Ε. Παράλληλο κείμενο	428
Κριτήριο Αξιολόγησης	430

ΕΝΟΤΗΤΑ 14:

Ένα άδικο παράπονο

A. Κείμενο	432
B1. Λεξιλογικός πίνακας	445
B2. Ετυμολογικά	451
Γ. Γραμματική	453
Δ. Το παράθεμα από το Στοβαίο	460
Ε. Παράλληλο κείμενο	461
Κριτήριο Αξιολόγησης	463

ΕΝΟΤΗΤΑ 15:***Η μεταμόρφωση του Λευκίππου***

A. Κείμενο	465
B1. Λεξιλογικός πίνακας	479
B2. Ετυμολογικά	484
Γ. Γραμματική	486
Δ. Το παράθεμα από τον Ευριπίδη	489
Ε. Παράλληλα κείμενα	490
Κριτήριο Αξιολόγησης	494

ΕΝΟΤΗΤΑ 16:***Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου***

A. Κείμενο	497
B1. Λεξιλογικός πίνακας	511
B2. Ετυμολογικά	514
Γ. Γραμματική	515
Δ. Το παράθεμα από το Θουκυδίδη	518
Ε. Παράλληλο κείμενο	519
Κριτήριο Αξιολόγησης	522

ΕΝΟΤΗΤΑ 17:***Ένα διδακτικό παράδειγμα
από τη φύση***

A. Κείμενο	523
B1. Λεξιλογικός πίνακας	536
B2. Ετυμολογικά	539
Γ1. Γραμματική	542
Γ2. Σύνταξη	543
Δ. Το παράθεμα από το Μένανδρο	548
Ε. Παράλληλα κείμενα	548
Κριτήριο Αξιολόγησης	551

ΕΝΟΤΗΤΑ 18:***Η ειλικρίνεια ανταμείβεται***

A. Κείμενο	552
B1. Λεξιλογικός πίνακας	568
B2. Ετυμολογικά	574
Γ. Γραμματική – Σύνταξη	576
Δ. Το παράθεμα από τον Ιάμβλιχο	581
Ε. Παράλληλα κείμενα	582
Κριτήριο Αξιολόγησης	585
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	587

Το ταξίδι των λέξεων στο χρόνο

■ Η σημασία αρχαίων και λόγιων φράσεων που δίνονται στη σελίδα 8

- **νοῦς ὑγιῆς ἐν σώματι ὑγιεῖ** (= υγιές μυαλό σε υγιές σώμα)
Η πνευματική κατάσταση του ανθρώπου δεν είναι άσχετη από τη σωματική του κατάσταση· η σωματική και πνευματική υγεία είναι αλληλένδετες.
- **εὖ ἀγωνίζεσθαι** (= να αγωνίζεται κανείς τίμια)
Το να αγωνίζεται κανείς με έντιμα μέσα και με σεβασμό προς τους αντιπάλους του αποτελούσε για τους αρχαίους Έλληνες όχι μόνο σημαντικό αθλητικό ιδεώδες, αλλά και στάση ζωής (να ζει κανείς με αξιοπρέπεια και τιμιότητα).
- **πύξ λαξ** (= με γροθιές και κλοτσιές)
Επιρρηματική φράση που δείχνει τη βίαιη αντίδραση κάποιου σε βάρος άλλου (π.χ. *Τον πέταξε έξω από το γραφείο του πυξ λαξ*).
- **κύκνειον ᾠσμα** (= το τραγούδι του κύκνου)
Η φράση χρησιμοποιείται για να δηλώσει το τελευταίο έργο καλλιτέχνη πριν από το θάνατό του και προέρχεται από παράδοση σχετική με τους κύκνους. Λέγεται δηλαδή ότι οι κύκνοι πριν από το θάνατό τους κελαηδούν με τρόπο μελωδικό ένα θρηνητικό τραγούδι.
- **δημοσία δαπάνη** (= με έξοδα του κράτους ή του δήμου για λόγους τιμητικούς)
π.χ. *Η κηδεία του θα γίνει δημοσία δαπάνη*.
- **Τα παιδιά παίζει** (= τα παιδιά παίζουν)

Η φράση αναφέρεται ειρωνικά σε όσους δε συμπεριφέρονται σοβαρά, ανάλογα με την ηλικία τους, και παλιμπαιδίζουν.

(**Σημ.:** Η φράση αυτή αποτελεί στερεότυπο παράδειγμα **απτικής σύνταξης**.)

- **γνώθι σαυτὸν** (= γνώρισε τον εαυτό σου)

Ρητό που αναφέρεται στην ανάγκη να έχει ο άνθρωπος αυτογνωσία. Η φράση ήταν χαραγμένη στο μαντείο των Δελφών και αποδίδεται είτε στο Χείλωνα το Λακεδαιμόνιο είτε, σύμφωνα με τον Ξενοφώντα, στο Σωκράτη.

- **ἔπεα πτερόεντα** (= φτερωτά λόγια, λόγια που τα παίρνει ο αέρας, που πετούν)

Με αυτή τη σημασία χρησιμοποιείται η φράση στον Όμηρο. Σήμερα χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει λόγια απατηλά ή ασήμαντα.

- **τὸ δις ἔξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ** (= το να διαπράττει κανείς το ίδιο σφάλμα δύο φορές δεν είναι χαρακτηριστικό σοφού ανθρώπου)

Αναφέρεται στον απερίσκεπτο άνθρωπο που επαναλαμβάνει συνεχώς τα ίδια λάθη.

- **Εὕρηκα! Εὕρηκα!** (= το βρήκα, το βρήκα)

Πρόκειται για φράση που αναφώνησε ο Αρχιμήδης όταν ανακάλυψε το νόμο της άνωσης των σωμάτων. Σήμερα χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που ανακαλύπτονται ξαφνικά λύση σε ένα πρόβλημα.

- **εὖ ζῆν** (= το να ζει κανείς καλά)

Η φράση σημαίνει: α. ζωή που χαρακτηρίζεται από ηθικές και πνευματικές αξίες, β. ευχάριστη και ποιοτική ζωή (συχνά και αυτή που είναι πολυτελής και γεμάτη απολαύσεις). Μ' αυτή τη δεύτερη σημασία χρησιμοποιείται κυρίως σήμερα.

- **μολῶν λαβέ!** (= έλα να τα πάρεις [ενν. τα όπλα])

Πρόκειται για την απάντηση του Λεωνίδα προς τον Ξέρξη στις Θερμοπύλες. Χρησιμοποιείται και σήμερα με ανάλογη σημασία, προκειμένου να δηλώσει απροθυμία υποταγής.

- **μή μου ἄπτου!** (= μη με αγγίζεις)

Φράση που απηύθυνε ο Ιησούς στη Μαρία τη Μαγδαληνή, όταν παρουσιάστηκε μπροστά της μετά την Ανάστασή Του. Σήμερα τη χρησιμοποιούμε για να χαρακτηρίσουμε ένα πρόσωπο ή πράγμα πολύ ευαίσθητο, λεπτεπίλεπτο και μυγιάγγιχτο.

- **καινά δαιμόνια** (= νέες θεότητες)

Φράση που προέρχεται από την *Άπολογία Σωκράτους* του Πλάτωνα και περιλαμβάνεται στην επίσημη κατηγορία που διατυπώθηκε εναντίον του Σωκράτη. Σύμφωνα μ' αυτή ο Σωκράτης ασπαζόταν άλλες θεότητες από αυτές που λατρεύονταν στην Αθήνα και διέφθειρε τους νέους. Σήμερα αναφέρεται σε νεωτεριστικές ιδέες που ανατρέπουν την επικρατούσα τάξη (π.χ. *Με τις ιδέες του εισάγει καινά δαιμόνια*).

- **στήλη ἄλατος** (= στήλη [κολόνα] από αλάτι)

Η φράση προέρχεται από τη διβλική αφήγηση (*Γένεσις* 19.26) για την καταστροφή που υπέστησαν τα Σόδομα και τα Γόμορρα. Καθώς ο Λωτ και η οικογένειά του απομακρύνονταν από την πόλη ακολουθώντας θεϊκή εντολή, η σύζυγός του, παρά τη προειδοποίηση, γύρισε και κοίταξε πίσω την πόλη από λαχτάρα για τα υλικά αγαθά που άφηνε πίσω της και έγινε «στήλη ἄλατος». Στις μέρες μας χρησιμοποιείται για να δηλώσει την απόλυτη έκπληξη.

- **ἄρον ἄρον** (= σήκωσε [τον], σήκωσε [τον])

Η κραυγή με την οποία ο όχλος προέτρεψε τον Πιλάτο να καταδικάσει το Χριστό σε σταυρικό θάνατο (*Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* 19.15). Η φράση *ἄρον ἄρον* (προστακτική του ρ. *αἴρω* = σηκώνω) χρησιμοποιείται σήμερα επιρρηματικά και σημαίνει «πολύ διασπαστικά» (π.χ. *Ἐφυγε ἄρον ἄρον, γιατί αρρώστησε βαριά ο αδερφός της*).

- **ἀπό μηχανῆς θεός** (= θεός [που εμφανίζεται] από μηχανήμα)

Η φράση προέρχεται από το αρχαίο θέατρο και σήμαινε το θεό που εμφανιζόταν με ειδικό μηχανήμα (*μηχανή* ή *αἰώρημα*) από ψηλά και με την παρέμβασή του έδινε λύση στο δράμα. Σήμερα χρησιμοποιείται για να δηλώσει κάποιον ή κάτι που παρουσιάζεται απρόσμενα και δίνει λύση σε μια δύσκολη κατάσταση (π.χ. *Είχαμε αποπροσανατολιστεί τελείως και τριγυρνούσαμε άσκοπα μες στις ερημιές, όταν εμφανίστηκε σαν από μηχανῆς θεός ένας ντόπιος και μας έδειξε το δρόμο για τον πλησιέστερο οικισμό*).

- **γόρδιος δεσμός** (= άλυτος κόμπος)

Ο γόρδιος δεσμός βρισκόταν στο αρχαίο Γόρδιο της Φρυγίας και σύμφωνα με τους χρησμούς όποιος τον έλυνε θα κατακτούσε την Ασία. Ο Μέγας Αλέξανδρος, αντί να τον λύσει, τον έκοψε με το σπαθί του. Σήμερα η φράση «γόρδιος δεσμός» χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει κάθε πολύπλοκο και δυσεπίλυτο πρόβλημα (π.χ. *Απουσιάζουν σήμερα οι χαρισματικοί ηγέτες που θα επέμβουν δυναμικά και θα λύσουν το γόρδιο δεσμό των κοινωνικών προβλημάτων*).

■ Απάντηση στην ερώτηση του σχολικού βιβλίου, σελ. 8

► Χρησιμοποιείτε ή ακούτε συχνά ανάλογες φράσεις; Να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

- οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ (= το καλό δε βρίσκεται στο πολύ, η ποσότητα δεν αποτελεί ασφαλές κριτήριο ποιότητας).
- ἐν εὐθέτω χρόνῳ (= τον κατάλληλο καιρό, όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες).
- ἔχουσιν γνῶσιν οἱ φύλακες (= για περιπτώσεις στις οποίες οι αρμόδιοι, οι επιφορτισμένοι με ένα καθήκον έχουν λάβει τα μέτρα τους, είναι προετοιμασμένοι και ξέρουν πώς να ενεργήσουν).
- (πᾶν) μέτρον ἄριστον (= η αποφυγή ακροτήτων και υπερβολών είναι η ορθότερη στάση).
- ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ (= πάρα πολύ γρήγορα, αμέσως).
- εὐχῆς ἔργον (= επιθυμητή κατάσταση που εκπληρώνει τις προσδοκίες κάποιου).

■ Η προσφορά της Αρχαίας Ελληνικής στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες

Η αρχαία ελληνική γλώσσα δεν είναι πλέον ομιλούμενη. Διασώζεται όμως μέσα από τη νεοελληνική γλώσσα, που είναι μια νέα μορφή της, αλλά και τις ευρωπαϊκές γλώσσες, στις οποίες η αρχαία ελληνική πρόσφερε πολλές λέξεις ή ρίζες λέξεων. Χαρακτηριστικό της πληθώρας των ελληνικών λέξεων στην αγγλική αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες είναι το κείμενο που εκφώνησε ο Ξενοφών Ζολώτας ως διευθυντής της Τράπεζας Ελλάδος στην Ουάσιγκτον στις 26 Σεπτεμβρίου 1957 στην ετήσια σύνοδο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Διεθνούς Τράπεζας. Ο λόγος του αυτός έμεινε στην ιστορία και για το περιεχόμενό του, αλλά κυρίως για τη γλώσσα του. Υποτίθεται ότι η γλώσσα ήταν αγγλική. Στην ουσία όμως ήταν ελληνική, αφού όλες οι λέξεις είχαν ελληνική προέλευση. Την επομένη ο λόγος του Ξ. Ζολώτα δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες *New York Times* και *Washington Post* προκαλώντας παγκόσμια αίσθηση. Δύο χρόνια αργότερα (2 Οκτωβρίου 1959) ο Ξ. Ζολώτας επανέλαβε το εγχείρημα με την ίδια επιτυχία. Παρακάτω δίνεται ολόκληρο το κείμενο του λόγου του 1957 (με έντονα γράμματα έχει σημειωθεί το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου):

Kyrie,

I eulogize the archons of the Panethnic Numismatic Thesaurus and the Ecumenical Trapeza for the orthodoxy of their axions, methods and policies, although there is an episode of cacophony of the Trapeza with Hellas.

With enthusiasm we dialogue and synagonize at the synods of our didymous organizations in which polymorphous economic ideas and dogmas are analyzed and synthesized.

Our critical problems such as the numismatic plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch. But, to my thesis, we have the dynamism to program therapeutic practices as a prophylaxis from chaos and catastrophe.

In parallel, a panethnic unhypercritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic.

I apologize for my eccentric monologue I emphasize my eucharistia to you, kyrie to the eugenic and generous American Ethnos and to the organizes and protagonists of this Amphictyony and the gastronomic symposia.

Μετάφραση στα ελληνικά

Κύριοι,

Ευλογώ τους άρχοντες (= ηγέτες) του Πανεθνικού Νομισματικού Θησαυρού (= Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου) και της Οικουμενικής Τράπεζας (= Παγκόσμιας Τράπεζας) για την ορθοδοξία των αξιωμάτων, των μεθόδων και των πολιτικών τους, παρόλο που υπάρχει ένα επεισόδιο κακοφωνίας (= ασυμφωνίας) της Τράπεζας με την Ελλάδα.

Με ενθουσιασμό συνομιλούμε και συναγωνιζόμαστε στις συνόδους για τους δίδυμους οργανισμούς μας, στους οποίους πολύμορφες οικονομικές ιδέες και δόγματα έχουν αναλυθεί και συντεθεί.

Τα κρίσιμα προβλήματά μας όπως η νομισματική πληθώρα γεννούν αγωνία και μελαγχολία. Αυτό το φαινόμενο είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας. Ωστόσο, σύμφωνα με τη θέση μου (= την άποψή μου), έχουμε το δυναμισμό να προγραμματίσουμε θεραπευτικές πρακτικές ως προφύλαξη από το χάος και την καταστροφή.

Παράλληλα μια πανεθνική ανυπόκριτη οικονομική συνεργασία και εναρμόνιση σε ένα δημοκρατικό κλίμα είναι βασική.

Απολογούμαι για τον εκκεντρικό μου μονόλογο. Δίνω έμφαση στην ευχαριστία μου σε σας, κύριε, στο ευγενικό και γενναιόδωρο αμερικανικό έθνος και στους οργανωτές και πρωταγωνιστές αυτής της Αμφικτυονίας και του γαστρονομικού συμποσίου.

Απάντηση στην ερώτηση του σχολικού βιβλίου, σελ. 9

► Ποιος, κατά τη γνώμη σας, ήταν ο σκοπός του ομιλητή;

Σκοπός του ομιλητή ήταν κατ' αρχάς να τονίσει την επίδραση που έχουν δεχτεί οι ευρωπαϊκές γλώσσες από την αρχαία ελληνική και κατ' επέκταση ο ευρωπαϊκός πολιτισμός από τον αρχαίο ελληνικό. Σχετικά με αυτό ο Γ. Μπαμπινιώτης σημειώνει: «Αυτό

που συνέβη με την ελληνική γλώσσα ως ιστορικό πολιτισμικό γεγονός και που δίνει έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα σ' αυτή τη γλώσσα είναι ότι με τη στροφή προς τα κλασικά γράμματα που έγινε στην Ευρώπη ιδίως κατά την Αναγέννηση (14ο-17ο αι.), η Ευρώπη γνώρισε, μελέτησε και επηρεάστηκε από μεγάλους Έλληνες στοχαστές της αρχαιότητας: φιλοσόφους, ποιητές, δραματικούς συγγραφείς, ιατρούς, ρήτορες, άλλους συγγραφείς, γραμματικούς. Πρόκειται για μεγάλα πνεύματα του ανθρώπινου στοχασμού που σφράγισαν με τα έργα τους τον τρόπο σκέψης στον ευρωπαϊκό χώρο, αφού για αιώνες αποτελούσαν μέρος της γενικής εκπαίδευσης των νέων στα σχολεία της Ευρώπης. Βασικές έννοιες με τις οποίες λειτουργεί η ανθρώπινη σκέψη..., ιδέες, προβληματισμοί, θεσμοί, αξίες, θέσεις, εκτιμήσεις κ.λπ., πέρασαν μέσα από τα κείμενα των μεγάλων συγγραφέων και καθιερώθηκαν στις ευρωπαϊκές γλώσσες μέσα από τις ελληνικές λέξεις που χρησιμοποίησαν οι Έλληνες» («Ελληνική γλώσσα: η συμβολή της σε βασικές έννοιες του ευρωπαϊκού πολιτισμού» στο *Ανιχνεύοντας το σήμερα, προετοιμάζουμε το αύριο*, ΟΕΔΒ, 2002 [συντόμηση]).

Επιπλέον ο ομιλητής θέλει να καταδείξει ότι η αρχαία ελληνική γλώσσα αλλά και η νέα ελληνική, που αποτελεί φυσική συνέχειά της, με την πληρότητα, την ακρίβεια και την εκφραστική δύναμη που τη διακρίνει μπορεί να καλύψει και σύγχρονες επικοινωνιακές ανάγκες και να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα που δημιουργεί η ανάπτυξη και η πρόοδος του πολιτισμού.

■ Ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση

- Αγγλικά / Γαλλικά: *Europe* (= Ευρώπη)
- Αγγλικά: *democracy* (= δημοκρατία), *monarchy* (= μοναρχία), *anarchy* (= αναρχία), *despotism* (= δεσποτισμός), *hegemonism* (= ηγεμονισμός), *tyranny* (= τυραννία).
- Αγγλικά: *harmony* (= αρμονία < *άρμός*).
- Γαλλικά: *histoire* (= ιστορία < *ἵστωρ* [= γνώστης]).
- Αγγλικά: *analysis* (= ανάλυση).
Γαλλικά: *analyse*.
Ιταλικά: *analisi*.
Γερμανικά: *Analyse*.
- Αγγλικά: *athlete* (= αθλητής < *ἄθλοῦμαι*, *ἄθλον* [= βραβείο, έπαθλο]).

• Σημείωση:

Κάθε γλώσσα δανείζεται από άλλες γλώσσες λέξεις που χρειάζεται για να δηλώσει νέες έννοιες (από τον πολιτισμό, την επιστήμη, την τεχνολογία, την καθημερινή ζωή κ.λπ.).

Οι λέξεις αυτές λέγονται **δάνεια** (π.χ. η λέξη *γάτα* είναι δάνειο από τη λατινική γλώσσα [*catta*]). Εκτός από τα **δάνεια** υπάρχουν και τα **αντιδάνεια**, δηλαδή λέξεις οι οποίες, αφού

εισαχθούν ως δάνειο σε άλλη γλώσσα και προσαρμολογούνται φωνολογικά και μορφολογικά στο σύστημά της, επιστρέφουν αλλοιωμένες στη γλώσσα από την οποία ξεκίνησαν (π.χ. καλέμι < τουρκ. *kalemme*, αραβ. *kalam* < ελλην. *κάλαμος*).

Απάντηση στην ερώτηση του σχολικού βιβλίου, σελ. 9

► Αν γνωρίζετε άλλες ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση, να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

demagogue (δημαγωγός), idea (ιδέα), idol (είδωλο), theater (θέατρο), tragedy (τραγωδία), comedy (κωμωδία), dramatic (δραματικός), character (χαρακτήρας), episode (επεισόδιο), melody (μελωδία), rhythm (ρυθμός), meter (μέτρο), school (σχολείο), mystery (μυστήριο) κ.ά.

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας με **αδιάκοπη ιστορική συνέχεια**. Μ' αυτό εννοούμε ότι ο ίδιος λαός, οι Έλληνες, στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, την Ελλάδα, μιλάει για 40 περίπου αιώνες την ίδια γλώσσα. Στο διάστημα αυτό συντελέστηκαν πολλές μεταβολές στην ελληνική γλώσσα, όχι όμως τόσες που να την αλλοιώσουν σε σημείο που να μην αναγνωρίζεται ότι πρόκειται για την ίδια γλώσσα. Έτσι σήμερα, όταν διαβάζουμε ένα αρχαίο ελληνικό κείμενο, έχουμε μια αίσθηση οικειότητας, καθώς εύκολα αναγνωρίζουμε τη στενή σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική γλώσσα.

Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου

Η επινοήση του αλφαβήτου αποδίδεται στους Φοίνικες, λαό σημιτικής καταγωγής, που κατοικούσε στην ανατολική ακτή της Μεσογείου. Οι Φοίνικες είχαν επινοήσει για τις ανάγκες τους μια γραφή φωνητικού τύπου, απλή, οικονομική και εύστροφη, η οποία χρησιμοποιήθηκε για τουλάχιστον έξι αιώνες (13ο-8ο π.Χ. αι.) χωρίς σημαντικές μεταβολές. Το φοινικικό αλφάβητο ήταν *συμφωνογραφικό* – *συλλαβογραφικό*, το οποίο περιλάμβανε 21 συλλαβογράμματα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε σε κάποιες συλλαβές (τα γράμματα του φοινικικού αλφαβήτου δήλωναν τους συμφωνικούς μόνο φθόγγους, ενώ τα φωνήεντα έπρεπε να συμπληρώνονται νοερά από τον αναγνώστη). Τα γράμματα Ξ, Φ, Χ, Ψ έλειπαν, ενώ υπήρχαν επιπλέον το δίγαμμα (F) και το κόππα (Q).

Το φοινικικό αλφάβητο εισάγεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο ακμής των σχέσεων Φοινίκων και Ελλήνων, δηλαδή μεταξύ 12ου και 9ου π.Χ. αιώνα. Οι Έλληνες τελειοποίησαν το φοινικικό αλφάβητο επιφέροντας ορισμένες σημαντικές αλλαγές, προκει-

μένον να το προσαρμόσουν στις ανάγκες της ελληνικής γλώσσας. Η πιο σημαντική αλλαγή ήταν η εισαγωγή των πέντε φωνηεντικών φθόγγων α, ε, ι, ο, υ (στην πραγματικότητα άλλαξαν τη φωνητική αξία πέντε συμβόλων του φοινικικού αλφαβήτου προκειμένου να αποδοθούν οι φωνηεντικοί φθόγγοι που ήταν απαραίτητοι στην Ελληνική). Έτσι το αλφάβητο μετατράπηκε σε *φωνολογικό*, δηλαδή κάθε γράμμα αντιστοιχούσε πλέον σε ένα φθόγγο, φωνήεν ή σύμφωνο, οπότε επιτυγχανόταν ακρίβεια και ευκολία στην εκμάθηση. Το νέο αλφάβητο ονομάστηκε **ελληνικό**, το οποίο μέσω του θυγατρικού λατινικού και αργότερα του κυριλλικού έμελλε να αποτελέσει τον πρόγονο όλων των σύγχρονων ευρωπαϊκών αλφαβήτων.

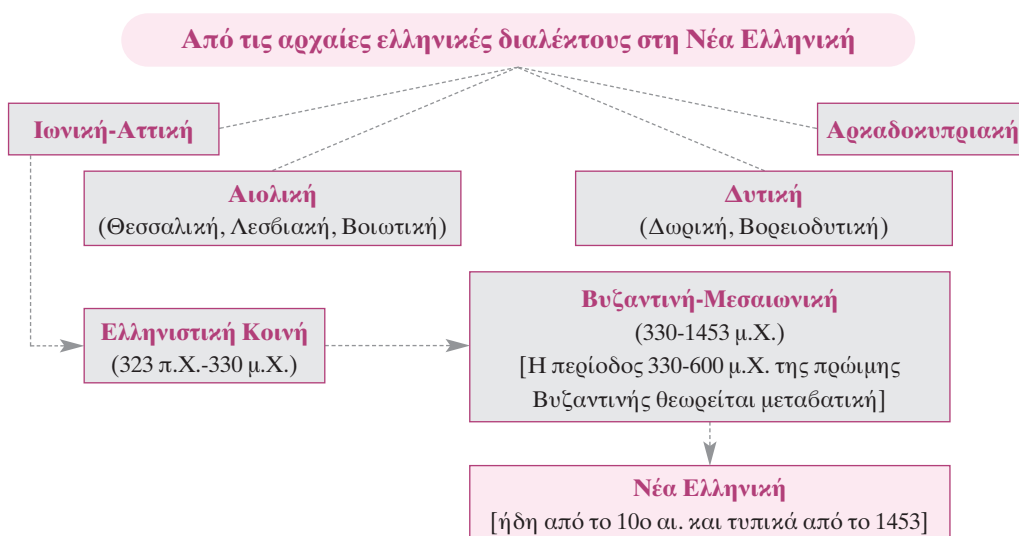
■ Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής

Διάλεκτος είναι γλωσσική ποικιλία που διαφοροποιείται από την επίσημη μορφή της γλώσσας σε στοιχεία φωνολογίας, γραμματικής και λεξιλογίου καθώς και ως προς τη χρήση της από ομάδα ομιλητών που ανήκει σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή.

Η αρχαία ελληνική γλώσσα παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία διαλέκτων. Κάθε πόλη χρησιμοποιεί την τοπική διάλεκτο στο δημόσιο και ιδιωτικό βίο και κάθε λογοτεχνικό είδος έχει την ιδιαίτερή του διάλεκτο, στην οποία γράφει κάθε συγγραφέας ανεξάρτητα από τη μητρική του γλώσσα.

Από τον 4ο αι. π.Χ. ωστόσο άρχισε να επικρατεί η Αττική διάλεκτος, που διαμορφώθηκε στην Αθήνα και έφτασε σε υψηλό βαθμό καλλιέργειας με τα κείμενα του 5ου και 4ου αι. π.Χ.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι κύριες διάλεκτοι της αρχαίας ελληνικής και οι κύριοι σταθμοί στην πορεία της ελληνικής γλώσσας μέχρι σήμερα.

Απαντήσεις στις Ασκήσεις – Δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου, σελ. 12-13

1. Να αναπτύξετε σύντομους διαλόγους στη ν.ε. στους οποίους θα χρησιμοποιήσετε τις φράσεις της σελ. 8 ή άλλες ανάλογες.

α' παράδειγμα

- Άσε, πάλι άργησα σήμερα στη δουλειά.
- Νομίζω ότι το 'χεις παρακάνει τον τελευταίο καιρό. Ξέρεις, το *dis examaρτείν ουκ ανδρός σοφού*.
- Λες να μην το ξέρω; Ήμουν τόσο άτυχος, που έπεσα πάνω στον προϊστάμενο, ο οποίος, αφού μου έδαλε τις φωνές, με πέταξε από το γραφείο *πυξ λαξ*.

β' παράδειγμα

- Δουλεύεις πολύ σκληρά τον τελευταίο καιρό. Πρόσεξε μην αρρωστήσεις.
- Εσύ να κοιτάς τη δουλειά σου.
- Καλά ντε, μην είσαι τόσο *μη μου άπτου*, μια κουθέντα είπα.
- Να μη λες τίποτα. Εγώ έχω *γνώθι σαυτόν* και ξέρω πολύ καλά τις αντοχές μου.

γ' παράδειγμα

- Πολύ δύσκολη αυτή η άσκηση στα μαθηματικά. Όλο το απόγευμα παιδεύομαι να τη λύσω και τελικά δεν τα κατάφερα.
- Κι εγώ δυσκολεύτηκα. Αλλά πάνω που ετοιμαζόμουν να τα παρατήσω εμφανίστηκε *σαν από μηχανής θεός* ο θείος Μιχάλης, που είναι άσος στα μαθηματικά. Μόλις μου εξήγησε κάποια δεδομένα την έλυσα *εν ριπή οφθαλμού*.

2. Να βρείτε στο λεξικό (ή να σκεφτείτε) τις ελληνικές λέξεις που αποδίδουν τους παρακάτω ξενικούς όρους: *γκλάμουρ, φαστφούντ, σκόντο, μπάσος, ανφάς, σκάρτος*.

- **γκλάμουρ:** (αντιδάνειο, αγγλ. *glamour*) αίγλη, λάμψη, γοητεία.
- **φαστφούντ:** (αγγλ. *Fast Food*: γρήγορο φαγητό) ταχυεστιατόριο, ταχυφαγείο.
- **σκόντο:** (ιταλ. *sconto*) έκπτωση.
- **μπάσος:** (ιταλ. *basso*) χαμηλόφωνος, βαθύφωνος.
- **ανφάς:** (γαλ. *en face*) κατά πρόσωπο.
- **σκάρτος:** (ιταλ. *scarto*, όρος της χαρτοπαιξίας) άχρηστος, ακατάλληλος, ελαττωματικός, διεφθαρμένος, ανήθικος.

3. Με τη βοήθεια λεξικού να βρείτε την ελληνική ρίζα των παρακάτω ξενικών λέξεων: *τουρνούα, τζιρός, φαντεζί, παρλάρω, πιάτσα, σκιτσάρω*.

- **τουρνουά** (= αθλητική διοργάνωση σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, π.χ. *τουρνουά τένις*). Είναι αντιδάνειο από τη γαλλική λέξη *tournoi* που σχετίζεται ετυμολογικά με την αρχαία ελληνική λέξη *τόρνος* < ρ. *τείρω* = τρυπώ, διαπερνώ (γαλλ. *tournoi* < ρ. *tournoyer* < γαλλ. *tourner* < λατ. *tornare* < λατ. *tornus* < αρχ. *τόρνος*).
- **τζίρος** (= το σύνολο των εμπορικών συναλλαγών, που ολοκληρώνονται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα // το συνολικό μεικτό κέρδος μιας επιχείρησης σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα). Είναι αντιδάνειο από την ιταλική λέξη *giro* που προέρχεται από την ελληνική λέξη *γῦρος*.
- **φαντεζί** (= αυτός που προκαλεί εντύπωση λόγω της ιδιομορφίας και του ασυνήθιστου χαρακτήρα του, ο φανταχτερός, χτυπητός). Είναι αντιδάνειο από τη γαλλική λέξη *Fantaisie* που προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη *φантаσία* (γαλλ. *Fantaisie* < λατ. *phantasia* < αρχ. *φантаσία*).
- **παρλάρω** (= μιλώ ακατάσχετα, φλυαρώ). Είναι αντιδάνειο από το ιταλικό *parlare* που σχετίζεται ετυμολογικά με το αρχαίο ελληνικό *παραβολή* (ιταλ. *parlare* < μεσν. *parabolare* < λατ. *parabola* < αρχ. *παραβολή*).
- **πιάτσα** (= πλατεία, αγορά, παζάρι). Είναι αντιδάνειο από την ιταλική λέξη *piazza* < λατ. *platea* < αρχ. *πλατεῖα* (θηλ. του επιθέτου *πλατύς*).
- **σκισάρω** (= αποδίδω με απλές γραμμές το περίγραμμα προσώπου, πράγματος, κατάσταση // περιγράψω με λίγα λόγια // φτιάχνω σκίτσα). Είναι αντιδάνειο από το ιταλικό *schizzare* < *schizzo* < λατ. *schidium* < αρχ. *σχέδιος*).

4. Αφού χωριστείτε σε ομάδες να αναζητήσετε σε έναν τηλεφωνικό κατάλογο εταιρείες ή προϊόντα με αρχαία ελληνικά ονόματα ή θέματα (π.χ. «Ταχυμεταφορές Ο ΕΡΜΗΣ»). Αφού τα κατηγοριοποιήσετε (π.χ. ονόματα θεών, ηρώων, ιστορικών προσώπων), να τα παρουσιάσετε σε ένα κολάζ που θα συνθέσετε. Τα συμπεράσματά σας μπορούν να αποτελέσουν υλικό για ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας ή σε άλλο μαθητικό έντυπο.

α. Ονόματα θεών

- Μεσιτικό γραφείο «Ερμής».
- Κινηματογράφος «Απόλλωνας»
- Ξενοδοχείο «Άρτεμη»
- Βιοτεχνία μεταλλικών κατασκευών «Ήφαιστος»
- Ταβέρνα «Διόνυσος»
- Ψαροταβέρνα – εστιατόριο «Ποσειδώνας».

β. Ονόματα ηρώων

- Βιομηχανία τσιμέντων «Ηρακλής»

- Εταιρεία πώλησης σκαφών «Ιάσων»
- Ξενοδοχείο «Αχιλλέας»
- Τεχνική εταιρεία «Αίας»
- Εκδόσεις «Οδυσσέας».

γ. Ονόματα ιστορικών προσώπων

- Διαγνωστικό κέντρο «Ιπποκράτης»
- ΙΕΚ «Όμηρος»
- Παραδοσιακό καφενείο «Ο Θεμιστοκλής»
- Βιβλιοπωλείο «Ευριπίδης»
- Εταιρεία «Αρχιμήδης»: εφαρμογές αυτόματης αναγνώρισης και δικτύων Α.Ε.

Σημείωση:

Όσον αφορά στο γιατί οι εταιρείες και οι επιχειρήσεις επιλέγουν να δώσουν στα προϊόντα τους αρχαία ελληνικά ονόματα, μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

- α. Τα ονόματα αυτά είναι γνώριμα και οικεία στο αγοραστικό κοινό, καθώς όλοι λίγο πολύ έχουν κάποιες γνώσεις γύρω από την ελληνική μυθολογία και ιστορία. Η αίσθηση αυτή της οικειότητας επιδιώκεται από τις εταιρείες, προκειμένου να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των καταναλωτών.
- β. Οι θεοί, οι ήρωες και τα ιστορικά πρόσωπα της αρχαιότητας έχουν συνδεθεί με κάποιες ιδιότητες (π.χ. ο Ηρακλής με τη δύναμη, η Αφροδίτη με την ομορφιά, ο Πλάτωνας με την υψηλή παιδεία και τη φιλοσοφική σκέψη κ.λπ.). Οι εταιρείες επομένως έμμεσα περνούν το μήνυμα ότι τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρουν έχουν ανάλογες ιδιότητες ή χαρακτηριστικά με αυτά των αρχαίων προσώπων, των οποίων τα ονόματα χρησιμοποιούν.
- γ. Η σύνδεση με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, που επιτυγχάνεται μέσα από την επιλογή αυτών των ονομάτων, προσδίδει στις εταιρείες κάτι από το κύρος που τον χαρακτήριζε. Μ' αυτό τον τρόπο επιδιώκουν να ενισχύσουν την αξιοπιστία τους και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού.

5. Αναζητήστε στο προοίμιο της *Ήλιάδας* λέξεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. αυτούσιες (ή ελαφρά τροποποιημένες) ως προς τη μορφή και τη σημασία.

μῆνιν → μένος, μανία, **ἄειδε** → άδω, αιιδός, **Ἀχιλλῆος** (Ἀχιλλέως) → Αχιλλέας, **μυρία** → μύρια, **Ἀχαιοῖς** → Αχαιοί, **ἄλγεα** → άλγος (= πόνος), **πολλάς** → πολλές, **ψυχάς** → ψυχές, **Ἄϊδι** → Άδης, **ἠρώων, αὐτούς, οἰωνοῖσι** → οιωνός, **πᾶσι** → πάντες, **Διὸς** → Δίας, **βουλή, ἐξ οὔ, τὰ πρῶτα, ἐρίσαντε** → ερίζω, έριδα, **Ἄτρείδης, ἀνδρῶν, καί.**

6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια να βρείτε φωτογραφίες με ανάλογες σκηνές της σύγχρονης ζωής και να δημιουργήσετε ένα μεγάλο κολάζ που θα το παρουσιάσετε στην τάξη σας καλώντας τους συμμαθητές σας να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, καθώς τα περιεργάζονται.

Αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα μπορείτε να βρείτε στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Β', σελ. 438-471.

Θέμα για συζήτηση, σελ. 13 σχολικού βιβλίου

► Η αρχαία Ελλάδα τροφοδοτεί με ποικίλες ιδέες, όρους και εικόνες την παγκόσμια εμπορική βιομηχανία (ονόματα αρωμάτων, αυτοκινήτων, θέματα κινηματογραφικών ταινιών κτλ.). Πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Να συζητήσετε στην τάξη διάφορα παραδείγματα.

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός με τα λαμπρά του επιτεύγματα σ' όλους τους τομείς του ανθρώπινου πνεύματος (την επιστήμη, την τέχνη, τη φιλοσοφία, την πολιτική κ.ά.) προκαλούσε πάντοτε το θαυμασμό των Ευρωπαίων, οι οποίοι εξάλλου στηρίχθηκαν σ' αυτόν για να οικοδομήσουν με τη σειρά τους τον Ευρωπαϊκό πολιτισμό. Η αίγλη που χαρακτήριζε την αρχαία Ελλάδα και όσα αυτή δημιούργησε δεν επηρέασε μόνο την ευρωπαϊκή σκέψη, αλλά και την εμπορική βιομηχανία, η οποία, αντλώντας από την ελληνική αρχαιότητα ιδέες, όρους και εικόνες, στοχεύει να προσδώσει στα προϊόντα της κάτι από το κύρος του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και να εξασφαλίσει το ενδιαφέρον και την εμπιστοσύνη του κοινού.

ΤΟ ΠΑΡΑΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΟΒΑΙΟ

Ἀναγκαιότατον μάθημα τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακὰ

Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 2.31.34.

Μετάφραση

Το πιο απαραίτητο μάθημα είναι να λησμονεί κανείς τα κακά που έμαθε.

Σύντομος σχολιασμός

Ο άνθρωπος στη ζωή του δε μαθαίνει μόνο καλά και χρήσιμα πράγματα αλλά και κακά (αποκτά επικίνδυνες ιδέες, κακές συνήθειες, παράλογες συμπεριφορές). Για να προχωρήσει όμως με θετικό τρόπο στη ζωή του, πρέπει να απαλλαγεί απ' όσα βλαβερά έμαθε. Γιατί αυτά συσκοτίζουν την κρίση του, διαφθείρουν το χαρακτήρα του και τον ωθούν σε εσφαλμένες επιλογές που μπορεί να βλάψουν τον ίδιο αλλά και τους άλλους γύρω του. Ασκώντας αυτοκριτική ο άνθρωπος μπορεί να απορρίψει καθετί κακό και να κρατήσει μόνο εκείνα τα στοιχεία που τον ωφελούν ως άτομο και συντελούν στην προκοπή και την επιτυχία του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

■ ■ Κείμενο 1

Το χελιδόνισμα της Ρόδου

Οι αρχαίες ελληνικές ρίζες της νεοελληνικής παράδοσης

Δεν ταξιδεύουν μόνο οι λέξεις στο χρόνο αλλά και τα έθιμα. Παρατίθεται παρακάτω ένα δημώδες άσμα το οποίο τραγουδούσαν παιδιά, καθώς πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι προαναγγέλλοντας τον ερχομό της άνοιξης και έπαιρναν γλυκίσματα. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η επιδίωξη αυτού του εθίμου στη νεότερη εποχή, καθώς και η ύπαρξη ανάλογων νεοελληνικών «χελιδονισμάτων».

αρχαίο άσμα

ἤλθ' ἤλθε χελιδὼν
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα.
παλάθαν σὺ προκύκλει
ἐκ πίονος οἴκου
οἴνου τε δέπαστρον
τυροῦ τε κἀνυστρον
καὶ πύρανα χελιδῶν
καὶ λεκιθίταν
οὐκ ἀπωθεῖται· πότερ' ἀπίωμες ἢ λαβώμεθα;
εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μή, οὐκ ἐάσομες·
ἢ τὰν θύραν φέρομες ἢ τὸ ὑπέρθυρον

νεοελληνικό τραγούδι

Έρθε, ήρθε χελιδόνα
ήρθε και άλλη μεληδόνα
κάθισε και λάλησε
και γλυκά κελάηδησε:
«Μάρτη, Μάρτη μου καλέ
και Φλεβάρη φοβερέ,
κι αν φλεβίσεις κι αν τσικνίσεις,
καλοκαίρι θα μυρίσεις.
Κι αν χιονίσεις κι αν κακίσεις,
πάλιν άνοιξη θ' ανθίσεις».
Συ καλή νοικοκυρά,
έμπα στο κελάρι σου,
δώσε και μιαν ορνιθίτσα
φέρε και μια κουλουρίτσα.

ἢ τὰν γυναῖκα τὰν ἔσω καθημέναν·
μικρὰ μὲν ἔστι, ῥαδίως νιν οἴσομεν.
ἂν δὴ τι φέρῃς, μέγα δὴ τι φέροις·
ἄνοιγ' ἄνοιγε τὰν θύραν χελιδόνι·
οὐ γὰρ γέροντές ἐσμεν, ἀλλὰ παιδιά.

Page, *Poetae Melici Graeci* απ. 848, 1-19

■ ■ Μετάφραση

«Ἦλθε το χελιδόνι ἦλθε
φέρνει τις καλοκαιριές
και χαρούμενες χρονιές,
κάτασπρη ἔχει την κοιλιά, μαύρη την ουρά.
Ρίξε συκοπιταρίδα
ἀπὸ το αρχοντικό σου,
φέρε κύπελλο κρασί
και κανίστρι με τυρί.
Και το ξεροκόμματο,
μα και το αυγόψωμο
αγαπά το χελιδόνι. Να του δίνουμε ἢ θα καλοχεριστούμε;
Ἀν μας δώσεις – Ἀν μας αρνηθεῖς, ησυχία δε θα βρεις
ἢ θα αρπάξουμε την πόρτα ἢ τ' ἀνώφλι της
ἢ τη νοικοκυρά που ἔναι μες στο σπίτι·
εἶναι μικροκαμωμένη, εὐκόλα σηκώνεται.
Ἀν θα μας φιλοδώρησεις, να ἔναι κάτι που αξίζει.
Ἄνοιγε, ἀνοιγε τη θύρα στα χελιδονάκια·
δεν εἴμαστε δα γέροι, εἴμαστε παιδιά».

(μτφρ. Μ.Ζ. Κοπιδάκης)

■ ■ ■ Ἀπάντηση στην ἐρώτηση του σχολικού βιβλίου, σελ. 142

► **Να συγκρίνετε το αρχαῖο ἄσμα με το νεοελληνικό τραγούδι ἀπὸ τη Θράκη, ὅπως το μεταφέρει ο Ν. Γ. Πολίτης.**

Ἀπὸ τη σύγκριση των δύο τραγουδιῶν μπορούμε να ἐπισημάνουμε τα ἐξῆς:

α. Και τα δύο ἀναγγέλλουν τον ἐρχομὸ της ἀνοξίης (ἔχουν χαρακτηριστὰ ἀναγγελτικὸ).

- β. Και στα δύο ο ερχομός της άνοιξης συνδέεται με την εμφάνιση των χελιδονιών.
- γ. Οι τραγουδιστές ζητούν από τους οικοδεσπότες να τους φιλέψουν κάτι («Ρίξε σκυοπιταρίδα ... αγαπά το χελιδόνι» – «Συ καλή νοικοκυρά ... κουλουρίτσα»).
- δ. Και τεχνικά τα δύο κείμενα παρουσιάζουν ομοιότητες, όπως, για παράδειγμα: η απλή, λαϊκή γλώσσα, οι σύντομοι στίχοι (ο πρώτος στίχος των δύο τραγουδιών είναι πανομοιότυπος), η χρήση του β' προσώπου, οι επαναλήψεις λέξεων κ.ά.

Ωστόσο το αρχαίο άσμα περιέχει περισσότερα στοιχεία, όπως είναι η περιγραφή του χελιδονιού και οι απειλές προς τους νοικοκύρηδες, που δεν υπάρχουν στο νεοελληνικό τραγούδι.

Η εντυπωσιακή πάντως ομοιότητα των δύο τραγουδιών αποδεικνύει περίτρανα πόσο η νεοελληνική γλώσσα και παράδοση έχει επηρεαστεί από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.

■ ■ Κείμενο 2

Η αξία της ελληνικής γλώσσας

«Μου δόθηκε, αγαπητοί φίλοι, να γράψω σε μια γλώσσα που μιλιέται μόνον από μερικά εκατομμύρια ανθρώπων. Παρ' όλα αυτά, μια γλώσσα που μιλιέται επί δνόμεσι χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και μ' ελάχιστες διαφορές. Η παράλογη αυτή, φαινομενικά, διάσταση αντιστοιχεί και στην υλικοπνευματική οντότητα της χώρας μου. Που είναι μικρή σε έκταση χώρο και απέραντη σε έκταση χρόνον. Και το αναφέρω όχι διόλον για να υπερηφανευθώ, αλλά για να δείξω τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας ποιητής, όταν χρησιμοποιεί για τα πιο αγαπημένα πράγματα τις ίδιες λέξεις που χρησιμοποιούσαν μια Σαπφώ ή ένας Πίνδαρος [...]. Χωρίς να λησμονεί κανείς ότι στο μάκρος είκοσι πέντε αιώνων δεν υπήρξε ούτε ένας, επαναλαμβάνων ούτε ένας, που να μη γράφτηκε ποίηση στην ελληνική γλώσσα. Να τι είναι το μεγάλο βάρος παράδοσης που το όργανο αυτό σηκώνει. Το παρουσιάζει ανάγλυφα η νέα ελληνική ποίηση».

Ο. Ελύτης, «Λόγος στην Ακαδημία της Στοκχόλμης»,
Έν λευκῶ, Αθήνα 1992, σσ. 325-327

■ ■ ■ Απάντηση στην ερώτηση του σχολικού βιβλίου, σελ. 143

► **Ποια άποψη εκφράζει ο συγγραφέας του παραπάνω αποσπάσματος; Να στηρίξετε την άποψη αυτή με στοιχεία που θα αντλήσετε από την ενότητα.**

Ο Οδυσσεύς Ελύτης διατυπώνει την άποψη ότι, παρότι η ελληνική γλώσσα χρησιμοποιείται σήμερα μόνο από ένα μικρό σε πληθυσμό λαό, έχει μακροαίωνα ιστορία, αφού

είναι μια γλώσσα που μιλιέται επί δυόμισι χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και με ελάχιστες διαφορές. Το γεγονός αυτό δημιουργεί την ευθύνη στους σύγχρονους Έλληνες, και κυρίως στους πνευματικούς ανθρώπους, να χειρίζονται με σεβασμό τη γλώσσα τους και να τη διαφυλάσσουν με τον καλύτερο τρόπο, ώστε να συνεχίσει την πορεία της στο χρόνο.

Η αδιάκοπη ιστορική συνέχεια της ελληνικής γλώσσας για την οποία μιλά ο Ελύτης επιβεβαιώνεται από στοιχεία, όπως η ύπαρξη στο σύγχρονο λόγο αρχαίων λέξεων και φράσεων, η επιδίωξη στοιχείων της αρχαίας ελληνικής σε νεοελληνικά ιδιώματα και διαλέκτους σε επίπεδο λεξιλογίου, σημασιών και σύνταξης, η αίσθηση οικειότητας που αποκομίζει καθένας μας όταν έρχεται σε επαφή με αρχαιοελληνικά κείμενα.